

”Heda City” år 1945

Detta är en berättelse om hur jag minns mitt Heda det året jag fyllde 7 år, med någon utvikning bakåt och framåt i tiden. Heda City, som vi nu skämtsamt säger, innefattar de fastigheter med innevånare som ligger i kyrkbyn. Vi börjar längst mot väster, åt Alvastrahållet.

Hjalmarslund är det minsta huset i Heda City. Här bodde ”tanta Klara” i ett litet kök och rum. Tillbyggd i vinkel fanns en syateljé. Klara hade varit sömmerska, hennes båda makar hade varit skräddare. Klara var detta år 75 år och skulle leva ytterligare 8 år. I rummet fanns en chiffonjé, samma som nu finns i mitt vardagsrum. Klaffen var nerfälld och på den stod ett foto av en ung flicka. Hon hade studentmössa på sig. Flickan var Klaras dotterdotter.

Klara hade två döttrar, Ester och Edit och en son Henning.

Edit var född 1896. Hon lämnade Heda år 1913, då 17 år gammal, och blev piga först i Kärna socken ett par år, sedan i Stockholm hos fröken Mary Hultenheim på Karlavägen. År 1920 flyttade Edit tillbaka till Östergötland och Linköping där hon hade fått tjänst hos majoren Axel Kindstrand med fru Maud på Drottninggatan 29. Fru Maud dog 1922.

I oktober 1924 flyttade Axel Kindstrand och Edit till Stockholm och i november samma år gifte de sig i Köpenhamn i Gustavs församling. De bosatte sig på Karlavägen 93. Axel var född 1857, alltså 39 år äldre än Edit. Axel var vid giftermålet 67 år, Edit 28 år.

De fick ett barn Edit Inger Margareta född 1926. Den lilla familjen flyttade till Djursholm 1929.

Axel dog i januari 1940, senildement. Edit dog 1968, hon bodde då i Täby. Båda är begravda på Linköpings Västra griftegård.

Edit hälsade på sin mor Klara ibland på somrarna. Då kom hon ofta till oss, pappa och hon var ungdomskamrater. Hon var, i mitt tycke, så vacker. Pappa och hon pratade och skojade med varandra, hon skrattade och hennes fina pärlörhängen dinglade. Så skulle jag se ut när jag blev stor! Edit kallades för ”Majorskan” av Heda City-borna.

Klaras son Henning var bosatt i Mölndal. Han kom också hem på somrarna, sjöng och skojade gärna. Som pensionär var han guide på någon fästning i Göteborgstrakten.

Tant Klara dog 14 juni 1953. Hon hade då några år vistats på Rosenlunds ålderdomshem.

På andra sidan vägen om ”tanta Klaras” var Heda slätt telefon-och telegrafstation. Föreståndare vid denna tid var Greta Bäcklund. Hon hade varit telefonist där tidigare när Elin Tillmar var föreståndare. Jag var ofta hos tant Greta och tittade på när hon skötte telefonväxeln. Det var spännande med alla sladdar som gick kors och tvärs på telefonbordet. På en hylla låg en stridshjälm, stor och tung. Den hade en lädermössa invändigt. Om det blev krig skulle tant Greta ha den på sig när hon satt vid telefonbordet.

Utanför telefonrummet fanns en hall där man kunde beställa telefonsamtal. Man betalade genom en liten lucka i dörren. Hedaslätt var anropet, samma som namnet på järnvägsstationen.

Tant Greta hade diabetes och var tvungen att ta insulin mot detta. Det var lite läskigt att se när hon stack sprutan i låret.

Fastigheten hade ingen egen brunn så man hämtade vatten från vår gårdspump, bar i hinkar. I ett uthus förvarades massor av gamla telefonkataloger.

I samma hus en trappa upp bodde Birger Kullander. Han var ungarl och i 60-årsåldern. Han tyckte inte om barn, så det var bäst att inte vara i vägen.

Granne till telefonstationen var mitt hem. Här bodde mina föräldrar Greta och Henning Carlsson, min bror Tore, jag och min mormor Karolina Blixt. Samtidigt som jag började i första klass på hösten 1945 började min bror på Ljungstedtska skolan i Linköping. Han utbildades i träteknik och blev så småningom slöjdlärare. Lärare i träslöjd var också min pappa. Han var utbildad vagnmakare och hade en snickerirörelse utöver lärargärningen. På tisdags- och torsdagseftermiddagar var det undervisning. Efter lunch rakade sig pappa och bytte arbetskläderna till kostym. I 40 år hade han gosslöjden, från 1927 till 1967.

Jag hade nära till skolan, kunde springa hem på frukostrasten.

Mitt över vägen bodde Greta och Uno Kullander i ett nybyggt hus. Det stod färdigt på sommaren 1943 till Greta och Unos bröllop. På avstånd kunde jag följa bygget, hur det murades och snickrades. År 1944 föddes i huset en liten flicka som jag tittade på ibland. Vi blev så småningom bästa vänner och lekkamrater trots ålderskillnad på sex år. Farbror Uno var cykelreparatör och rörmokare. Han hade en verkstadslokal vid sidan av telefonstationen. Där brukade han göra en juls kyltningsinstallation, en tomte som åkte runt, runt i skyltfönstret. Uno hade en bil som stått uppallad i ett garageutrymme under kriget. Det var en Ford med så kallad svärmorslucka.

I nästa hus bodde Edvard Modig. Farbror Modig hade varit skräddare. Han var 85 år 1945 och skulle leva ytterligare tre år. Han var änkemän sedan länge, han gick och pysslade i sin trädgård. Han hade flera barn och de som blev vuxna utbildades också inom skrädderiyrket. Den som jag minns är Verner. Han var tillskärare i Stockholm och anställd på PUB. Där sydde man till bland andra prins Bertil. Farbror Verner och hans fru tant Linnea kom hem på sommaren. Pappa och Verner kände varandra sedan barndomen, så det blev många pratstunder. Verner och Linnea bodde på Kungsholms Strand och hade en motorbåt strax nedanför huset de bodde i. Verner påtade i trädgården när han var hemma på besök. Han hade shorts, det hade inga farbröder i Heda. På huvudet hade han en vit näsduk med knutar i fyra hörnen. Tant Linnea satt ute i trädgården.

Granne till Modig var Märta och Nisse Rapp. Farbror Nisse var målare. På morgnarna cyklade han iväg till sin arbetsplats med en stor låda på pakethållaren innehållande färgpytsar, penslar m.m. Tant Märta var hemmafru. De hade två barn, Maj-Britt och Lennart, båda var flera år äldre än jag. Tant Märta hade höns som gick lösa på gårdsplanen. De bajsade små äckliga högar överallt där man skulle gå, jag kunde inte äta kyckling på grund av detta, usch.

Jag var ofta hos tant Märta och farbror Nisse trots hönsen, familjerna umgicks flitigt. Nisse och pappa var barndomsvänner. Detta året firade Märta och Nisse 20-årig bröllopsdag. Vår familj var ditbjudna när det skulle firas. Jag var mycket spänd på att se tant Märta brudklädd. Jag blev förstås besviken, hon var inte klädd till brud.

Farbror Nisse tröstade mig när min lilla katt Snurran blivit överkörd och dödad. Jag fick gå med honom hem och titta i tapetkataloger, en sysselsättning jag tyckte mycket om.

Granne till Modig på baksidan var smen, Axel Svensson. Han var änkeman och hade en son som var förståndshandikappad boende hemma. Pappa och smen var arbetskamrater och goda vänner. Smen tillverkade bland annat de järndetaljer som ibland ingick i de träbeställningar som pappa arbetade med. Jag sprang till smedjan med ritningar ibland och hämtade detaljer ibland. Inne i smedjan var det ganska mörkt utöver elden som brann. Där stod smen och slog på det glödgade järnet, gnistorna yrde. Så stoppade han järnstycket i en vattenså, oj, vad det fräste och rök. Han skodde hästar också, då i ett utrymme till vänster om själva smedjan.

En dag i veckan kom en charkuteribil från Hästholmen, Börje Svensson hette ägaren. Bilen var, i mitt minne, grågrön med dubbla dörrar bak. Därinne fanns stekar av nöt och gris, malet kött, korvar, olika pålägg, blodpudding, (som jag åt med förtjusning tills jag fick reda på vad det innehöll...) Bilen tutade och Heda Citys damer skyndade till. Allra sist att handla var smen. Han satt alltid på vändkorset in mot planteringen och väntade.

”Planteringen” eller ”Dungen” var en skogbevuxen yta med tall och björk som tillhörde kyrkan. Den hade planterats någon gång i början av 1900-talet som skydd mot den alltid blåsande västanvinden. Här brukade grannar samlas under sommarmånaderna för att dricka kaffe och umgås. Den var också en omtyckt lekplats. Den var omgärdad med staket, hade två vändkors och några träbänkar att sitta på.

I Heda var det ont om vatten. Man fick inte slösa i onödan, regnvatten sparades. När det var stortvätt gick det åt mycket vatten till sköljning. Då lastades tvätten på en skottkärra och så bar det av till en källa på enebetet i närheten av missionshuset. Källan hade använts i hundratals år, nog den enda säkra vattentäkt som fanns att tillgå. Den låg intill en rullstensås, i övrigt bestod marken i Heda av sandjord. Över källan var ett enkelt brunnskar i trä. Tyvärr är källan numera fylld av sten.

I huset på höger sida om Rapps bodde Maria Jonsson . Maria var småskollärarinna. Hennes föräldrar hade startat lanthandeln i Heda. Hon bodde på övervåningen, i våningen under bodde fröken Lövgren som var konstnär och sällskapsdam till Maria. Jag tror hon flyttade från Heda 1946. Marias våning var ljus och hemtrevlig. Fröken Maria var min första lärare, hon var snäll och vänlig men kunde nypa hårt om så krävdes. Hon tog oss med på diverse exkursioner i omgivningarna. Jag minns när vi var på "betet" och hon berättade om istiden. Vi såg på stenar som hade läsida och stötsida och isräfflor. Vi sjöng mycket på hennes lektioner och ritade, vilket jag tyckte mycket om. Ibland hade "fröken" ritat något fint på svarta tavlan och hängt för en karta så vi inte kunde se vad det var. Äntligen tog hon bort det förhängda och ett sus hördes i klassrummet " Titta, titta så fint ", så fick vi rita av så gott vi kunde. Hon uppmuntrade oss att läsa böcker, ett litet bibliotek fanns i klassrummet som vi fick låna ur. Maria hade puckelrygg, hon var inte längre än vi barn i första klass.

Nästa hus är "affärn", lanthandeln där man kunde köpa "allt". Ägare var fröken Marias broder Bernhard eller Bernt som han kallades. Bernt och hans fru Linnea och deras barn Torsten, Ingrid och Gunnar bodde en trappa upp. Bernt hade ofta två bodbetjänter. I början av 40-talet hette en av dem Källström. Jag tyckte inte om honom. En gång hade pappa råkat såga sig så han blödde väldigt. Mamma försökte stilla blodflödet. Jag grät: Måste vi ha en ny pappa nu? Ja, sa min storebror, som retades, det blir Källström i affärn.

Vi i Heda City fick hämta vår post i affären, Karl Andersson, Kalle i Stenbrona var lantbrevbärare och lämnade försändelserna där.

Inför julen var det julskyltning i skyltfönstren.

Mitt emot affären låg "Gamla affären". Här hade Bernt Jonssons föräldrar byggt och startat den första lanthandeln i Heda. Huset hade en bostadsdel och en affärsdel som vid denna tid enbart var lager. På väggen mot vägen fanns en varuautomat med godis och ibland frukt. Lars Appelkvist bodde här med sin fru Anna. Han var före detta godsägare från Charlottenborg i Väversunda och kom hit till Heda 1941, flyttade till Kolstad 1946. Han var en korpulent herre med välansad mustasch och rökte cigarr.

Parkvillan kommer sedan. Här bodde syskonparet Hulda och Ejnar Petersson och så "Konsulentens" Tage Fredrikssons Hedlycke, byggt 1943. Här fanns ibland en flicka i min ålder, Gunnel eller Gunhild. Vi lekte skeppsbrott med en vit trädgårdsgunga lite för våldsamt. Knak, brak...jag minns inte om den gick sönder, kanske vi fick bassning.

På andra sidan vägen ligger Heda kyrka med sin kyrkogård. Här upplevde jag mitt livs första konsert. Hemma lyssnade vi på "Grammofonmusiken" på radion. Brusande klassisk musik, men hur blev den till? Det undrade jag. Så kom en violinorkester till Heda kyrka och så klart var familjen där för att lyssna. Jag hade aldrig sett en fiol, här var många och det lät som på

radion när orkestern spelade, fantastiskt. En farbror stod med ryggen mot besökarna och viftade med en pinne.

På sommarlördagarna, på sen eftermiddag, skulle gravarna ses till. Vi hade två gravar morfars och farfars. Färska blommor skulle sättas i vaserna och vissna tas bort. De flesta gravarna på kyrkogården hade en grusgård framför gravstenen, den skulle krattas.

Här på kyrkogården tilldrog sig en för mig avgörande händelse. Jag hade en mycket livlig fantasi. Jag läste böcker och så var jag hjältinnan eller var med om hemska saker som beskrevs i böckerna, det var ju sagoböcker jag läste. Mina föräldrar lät mig fantisera, de tillrättavisade mig inte i detta fallet. En lördagseftermiddag var jag på kyrkogården med färska blommor till gravarna. Då kom en stor svart bil körande på vägen och den stannade utanför kyrkomuren. Ut klev fem personer, en mörklädd man, en dam och tre barn. De gick genom grinden och uppför gången mot kyrkan. Jag stod vid "mina" gravar som ligger rätt nära lilla ingången på kyrkan. Och nu såg jag vilka de var, det var kronprins Gustav Adolf, prinsessan Sibylla och Hagaprincessorna. Jag blev fullständigt paralyserad. Flickorna tittade lite nyfiket på mig. När de försvunnit bakom kyrkan sprang jag hem så fort jag kunde, detta måste jag berätta. När jag kommit in i "Planteringen" blev det tvärstopp. Vänta, ingen skulle tro mig, mamma och pappa skulle säkert säga "Jaja, det var väl trevligt" och så var det inget mer med det. Just i det ögonblicket förstod jag att det var slut med fantiserandet. Jag berättade aldrig om min upplevelse på kyrkogården för någon förrän jag var i 60-årsåldern. Jag var 8-9 år när detta hände.

Nedanför kyrkan låg Heda skola med skolform B1. Två klasser i var sal. På bottenvåningen i ena änden på huset fanns klass 1 och 2 med egen ingång, klass 5 och 6 fanns i andra änden, de delade ingång med klass 3 och 4 som huserade en trappa upp. Lärare för småskolan var Maria Jonsson, Berta Brenander för 3 och 4 och Ingrid Ekman för 5 och 6. Fröken Maria kallades för "Lärkan" för hon sjöng så fint. Fröken Brenander kallades för "Skatan", det var nog inte för sångrösten.

Mitt emot skolan var Hedagården, den enda lantgården i Heda City. Här bodde änkemannen Ivar Petersson med barnen Stina och Karl Ivar, båda i 25-årsåldern.

Det kom bud från Hedagården, det ska bli slakt, så se till att barn inte kommer hit just då. Det lät spännande, på något vis var vi några barn som tog oss dit för att se det otillåtna. Men hu så hemskt grisen skrek och Pang! vad hände nu, nej, jag sprang hem och ville kräkas, hade huvudvärk resten av dagen.

Nästa hus, söder om stora vägen, var slöjdvillan. Här bodde folkskollärare Ingrid Ekman och här var också slöjdsalen för pojkar. Slöjdvillan hade uppförts 1889 genom en donation från ett testamente av kammarrättsrådet Carl Leonad Kinmansson. Fyra lika villor i schweizisk stil

skulle byggas, i Heda, Rök, Stora Åby och Ödeshög. Husen innehöll en stor fullt utrustad slöjdsal samt en lägenhet om tre rum och kök för folkskolläraren.

Fru Ekman var en mycket duktig lärare, omtyckt men också avskydd då hon var hårdhänt och slog med pekpinnen om hon tyckte att så behövdes. Ibland slog hon så hårt att pekpinnen gick av. Då skickades någon elev ner till pojkslöjden med bön om att pekpinnen skulle lagas. Vid ett tillfälle när pappa tyckte att det kunde vara nog med att laga trasig pekpinne sa han: Hälsa fröken att pekpinnen är att peka med, inte slå. Jag vet inte om meddelandet kom fram, tveksamt.

Ytterligare ett hus med lägenhet för lärare var Hedbacka eller Lärarbostaden. Berta Brenander, lärare för klasserna 3 och 4 bodde här tillsammans med sin mamma, en svartklädd gammal dam med en liten svart coiffe på sitt vita hår. Fröken Brenander var också hårdhänt mot dem som hade det svårt att hänga med i undervisningen. En sommar hade hon en släkting hos sig i min ålder, vi var mycket ihop och lekte, jag tror hon hette Katarina. Där fick jag första gången sugrör i saftglaset.

En trappa upp i huset bodde distriktssköterskan syster Gudrun, hon hade sin mottagning där också.

Nästa hus i raden hade varit ålderdomshem. Vid denna tid hade det upphört och de gamla flyttats till Rosenlunds ålderdomshem i Backasand, Ödeshög. På nedre botten användes lokalerna till skolkök och sammanträdesrum, på övre våningen var bibliotek. Mina föräldrar var flitiga boklånare, jag var med ibland. Det var en lång jobbig trappa upp och väl uppe var det becksvart, man fick leta sig fram i mörkret till biblioteksdörren. Erik Gustavsson, som var lite allt-i-allo skötte utlåningen.

Ett av de äldsta husen i Heda City är nästa, byggt i början av 1800-talet. Här bodde Matilda Johansson, Matilda Emanuel, hon hade varit sömmerska. Hon dog 1946, 87 år gammal, på Rosenlunds ålderdomshem. Erik Gustavsson köpte huset efter Matilda 1947, fastigheten döptes då till Eriksdal.

I nästa hus mitt emot Eriksdal bodde Teodor Norell med fru Linnea.

Så kommer vi till Siggeborg där byggmästare Gunnar Johansson bodde med sin fru Maria. Det var det sista huset i Heda City åt öster.

Heda 2018

Ingrid Ewaldsson

